

соціальний прогрес, повагу до особистості, потребу забезпечення якісної освіти молоді, мир у світі. Сьогодення не перекреслило наших прагнень, а лише згуртувало педагогічну спільноту на подолання перешкод, які ще постануть перед освітою, адже поствоєнного стану Україна також ще не проживала.

Література

1. Просіна О. В. Толока позашкільників: методичний путівник : навчально-методичний посібник. Київ : СПД Резников В.С., 2018. 76 с.
2. Prosina O. Methodology of a SWOT analysis for strategic planning of educational activities of institution of out-of-school education in the time of pandemic. Theoretical and methodical problems of children and youth education. 2020. No. 24-2. P. 141–152. URL: <https://doi.org/10.32405/2308-3778-2020-24-2-141-152> (date of access: 16.09.2022).
3. Термінологічний словник. Теоретико-методичні засади трансформації професійного розвитку педагогічних і науково-педагогічних працівників в умовах відкритого університету післядипломної освіти. Київ : НАПН України ДЗВО «Ун-т менедж. освіти», 2022. 96 с., С.87
4. Gibbs G., Britain G., Unit F. E. Learning by doing: a guide to teaching and learning methods. FEU, 1988. 129 p.
5. Thompson P., Kriewaldt J., Redman C. Elaborating a model for teacher professional learning to sustain improvement in teaching practice. *Australian journal of teacher education*. 2020. Vol. 45, no. 2. P. 81–103. URL: <https://doi.org/10.14221/ajte.2020v45n2.5> (date of access: 16.09.2022).

УДК 374.7 (043.2)

СЦЕНАРІЇ РОЗВИТКУ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ У КРАЇНАХ ЄС: ДОРОЖНЯ КАРТА ДЛЯ УКРАЇНИ

*Пуховська Л. П.,
ДЗВО «Університет
менеджменту освіти»,
кафедра філософії і
освіти дорослих,
доктор педагогічних наук, професор*

Анотація. Розглянуто особливості, характерні етапи і структура сценарних досліджень в освіті. На матеріалі міжнародних документів розглянуто сценарії розвитку освіти дорослих до 2030 р. Запропоновано напрями розвитку відкритої освіти дорослих в Україні з урахуванням міжнародного досвіду.

Ключові слова: відкрита освіта дорослих, сценарний підхід, особистісний і професійний розвиток, педагогічні і науково-педагогічні працівники

В останнє десятиріччя у світовому і європейському освітньо-наукових просторах зміцнився рух за розширене розуміння відкритої освіти з метою прогнозування її можливого впливу на викладання і навчання в сучасних умовах і в майбутньому. В науковий обіг введено низку нових понять і термінів, сформованих на засадах міждисциплінарності і міжгалузевих запозичень. Очевидним прикладом таких запозичень є поява терміну «Освіта 2.0», який виник по аналогії з терміном «Веб 2.0» у контексті нової парадигми в рамках www Сервіса Мережі. Зацікавленість світової наукової спільноти у дослідженні феномена відкритої освіти спричинила гострі дискусії під гаслом «Освіта 2.0» - модний термін чи новий зміст?». у ході обґрунтування сучасних трендів розвитку освіти, таких, зокрема, як наростання неформальної освіти та розвиток мережного співтовариства. Вчені одностайно визнають, що основою освіти в постіндустріальному суспільстві стає Інтернет і його вільні учасники. При цьому значна частина дослідників вважають, що постулати класичної освіти з притаманним їй класно-урочним навчанням є архаїкою і гальмом розвитку. На порядок денний виходить відкрита освіта в різних тлумаченнях і концепціях, а також в різних формах та інструментах впровадження. Значна увага надається сценарним дослідженням різного рівня і масштабу: від досліджень міжнародних організацій і професійних об'єднань (ЮНЕСКО, Рада Європи, Європейська Комісія, Організація економічного співробітництва і розвитку, Європейська Асоціація освіти дорослих та ін..) – до ґрунтовних колективних і персональних досліджень [1; 2; 3].

Існує багато різних визначень поняття «сценарій». Так, Дж. Огілві та П. Шварц (2004) визначають сценарії як гіпотези різного

майбутнього, розроблені спеціально для висвітлення ризиків та можливостей, пов'язаних з конкретними стратегічними питаннями. Г.Рінгленд і П.Шварц (1998) тлумачать сценарії як частину стратегічного планування, яке стосується інструментів і технологій управління в умовах невизначеності майбутнього. Ван Ноттен (2006) визначає сценарії як послідовні та узгоджені описи гіпотетично можливих варіантів розвитку подій в майбутньому, що відображають різні точки зору на минулий, сучасний та майбутній розвиток подій, а також можуть слугувати основою для планування дій тощо. Подальший огляд тлумачень цього феномена різними вченими, показує, що абсолютна більшість розглядає розробку сценаріїв в якості методології для прогнозування майбутніх подій. При цьому в сфері освіти сценарій розглядається як структурований план, який описує навчальний процес і має на меті направляти педагогів під час цього процесу. Він в основному визначає форму та зміст педагогічного досвіду, включаючи результати навчання, педагогічні теорії, спрямованість тощо. В сценарному дослідженні вчені переважно виокремлюють такі етапи: 1) визначення фокусу дослідження; 2) визначення рушійних сил макросередовища; 3) виокремлення внутрішніх характеристик (ключових факторів мікросередовища); 4) ранжування визначених зовнішніх і внутрішніх факторів за ступенем їх важливості; 5) вибір способу побудови сценаріїв на основі підготовлених даних; 6) конкретизація сценаріїв; 7) розгляд наслідків побудованих сценаріїв.

Розглянемо головні характеристики сценарного дослідження на матеріалах проекту європейських експертів (Дж.Муньюс, К.Редекер, Р.Вуорікорі, Ів Пуні), присвяченого перспективам відкритої освіти у сфері навчання дорослих в Європі 2030. Саме два феномени - відкрита освіта та навчання дорослих перебувають у фокусі сценарного дослідження під егідою Європейської Комісії, яка оприлюднила

відповідні документи [3] і розпочала низку заходів щодо вдосконалення і поширення відкритої освіти упродовж майбутнього десятиріччя. Рушійними силами макросередовища визначено провідні тенденції: а) глобалізацію; б) старіння європейського населення; в) еволюцію економічного середовища зі змінами ринку праці, що вимагають від працівників набуття спеціальних умінь, їх постійного оновлення у процесі гнучкого навчання, адаптованого до потреб дорослих учнів; г) наявність і доступність технологічних рішень через Інтернет із забезпеченням доступу до освітніх ресурсів, навчальних спільнот, глобального обміну знаннями, покращення комунікації (OER, Open Course Ware, MOOC).

Ключовими факторами мікросередовища, які можуть сформувати майбутнє навчання дорослих, експерти визначили: 1) *керівництво дорослого учня своїми навчальними цілями*; 2) *контекст навчання, пов'язаний із його соціальною інклюзивністю*; 3) *цілі навчання*; 4) *визнання результатів навчання*. При ранжуванні за ступенем їх важливості виокремлюються дві проблеми, які структурують сценарії майбутнього розвитку освіти дорослих.

Перша проблема стосується факторів керівництва навчанням та його інклюзивності. Адже нові можливості навчання у зовсім неструктурованому навчальному контексті вимагають від дорослих учнів автономних та самостійних стратегій навчання. Результативність цих процесів залежить від підтримки та педагогічного керівництва учнями. Друга проблема відкритого навчання дорослих пов'язана з різними цілями навчання (для особистісного розвитку; для підвищення кваліфікації; для руху по кар'єрі; для відповідності потребам ринку праці тощо). Потреби значної кількості дорослих учнів у визнанні результатів навчання відповідно до цілей та стандартів, які встановлюються зовні, актуалізують необхідність сертифікації навчальних програм. Способи

здійснення і отримання сертифікації у світовому освітньому просторі на сучасному етапі знаходяться в стані розробки і експериментування.

Виокремлені ключові проблеми створюють протиріччя, варіанти розв'язання яких формують осі X та Y для структурування виникаючих сценаріїв розвитку відкритої освіти дорослих.

У сценарії **«Навчання для життя»** процес навчання визначається мотивацією дорослого учня до навчання. Він вільно обирає, оцінює і комбінує навчальні ресурси на власний розсуд. Оскільки основна увага в процесі навчання приділяється отриманню знань на тему, яка глибоко хвилює учня, то, принаймні спочатку, немає необхідності у визнанні досягнень у навчанні і, імовірно, немає необхідності в керівництві. У сценарії **«Навчальне кафе»** процес навчання керується мотивацією учня до набуття знань, але без прямої потреби у визнанні результатів навчання, отриманні диплома тощо. Дорослий учень воліє шукати допомоги і керівництва, щоб орієнтуватися у багатому навчальному всесвіті. При цьому він більшою мірою покладається на спільноти, на надійні шлюзи до знань, щоб орієнтуватися в потоці інформації та дезінформації, що збиває з пантелику. Сценарій **«Моє сертифіковане навчання»** відповідає потребам у визнанні результатів навчання. У цьому сценарії учень воліє вчитися самостійно, але процес навчання визначається його бажанням і необхідністю виконати встановлений ззовні навчальний план або стандарт, щоб отримати визнання та/або сертифікацію своїх досягнень. З'являється безліч різних можливостей для навчання, і дорослі учні мають високий ступінь свободи щодо використання навчальних ресурсів (які, коли і як). Одночасно існує також деяка загальна структура, яка дозволяє учням отримати визнання (диплом, сертифікат) за результатами досягнень. Сценарій **«Відкрите навчання»** є комбінацією двох останніх сценаріїв, в яких учень вибирає для вивчення певний

предмет, пов'язаний із встановленим ззовні стандартом (навіть якщо він нечіткий) у більш структурованому навчальному середовищі співпраці. Цей сценарій може призвести до сертифікації, але отримання диплома/сертифіката за результатами навчання не є головною метою відкритого навчання.

Як показує аналіз, ймовірність розвитку того чи іншого сценарію розвитку освіти і навчання дорослих до 2030 р. в Україні буде залежати від багатьох факторів. Завдяки накопиченню великої кількості технологій і електронних навчальних ресурсів можливості самостійного навчання за максимально відкритим сценарієм «Навчання для життя» будуть невпинно збільшуватися, поєднуючи індивідуальне і спільне навчання, що розвивається спільнотами і мережами. Одночасно для значної кількості дорослого населення в сучасних умовах і на перспективу актуалізується сценарій навчального кафе з ключовими елементами керівництва і науково-методичної підтримки процесу навчання дорослих учнів без необхідних навиків саморегульованого навчання. Ці учні потребують керівництва у сенсі надійної відправної точки та фільтра для їхньої навчальної діяльності. Цією відправною точкою може бути місцева або віртуальна спільнота, професійна асоціація, інформаційна служба споживачів, громадський центр, мережа друзів або навіть організований курс чи навчальна діяльність. Одночасно мають запроваджуватися механізми забезпечення якості з певними комбінаціями критеріїв. Обидва сценарії є актуальними для особистісного розвитку і самореалізації. Однак навчання дорослих в нашій країні за вітчизняною традицією пов'язується переважно з підвищенням кваліфікації, формуванням певних навичок і нових компетентностей для кар'єрного зростання, професійним розвитком тощо. Тому можна очікувати, що для переважної кількості дорослих учнів головною метою навчання буде залишатися отримання певної

кваліфікації, сертифіката чи диплома за результатами навчання. Коли учням комфортно організувати власне навчання для досягнення чітко визначеної мети навчання за допомогою спеціально підготовлених для цього ресурсів, то для реалізації сценарію «Мое сертифіковане навчання» вирішальною стає якість доступних освітніх

ресурсів, зокрема, масових відкритих онлайн-курсів (Massive Open Online Courses – MOOC), які дозволяють учням гнучко і цілеспрямовано здобувати певний комплекс компетентностей. Хоча MOOC ще не повністю визнані, слід очікувати, що найближчим часом в Україні будуть розроблені механізми акредитації для підвищення життєздатності цієї моделі навчання. Іншим прикладом є використання відкритих електронних ресурсів (*Open Educational Resources - OER*) для підготовки до вступу до університетів чи для підготовки до іспитів, які проводяться професійними і громадськими організаціями тощо. Сценарій «Відкрите навчання» в короткочасній перспективі в Україні є малоімовірним, адже рух від ІКТ-орієнтованої до відкритої освіти в суспільстві знань потребує цілеспрямованих зусиль, консолідованої політики, наукового обґрунтування з врахуванням всіх викликів і загроз. На думку вітчизняних вчених, невідповідність побудови і функцій освітньо-наукового середовища вимогам і потребам побудови педагогічних систем вищої освіти є одним із викликів у розвитку цієї сфери. Брак освітніх практик, що спирались би на найсучасніші високотехнологічні рішення, недостатньо вивчені теоретико-методологічні підходи до проектування хмарно-орієнтованих методичних систем, засобів і сервісів, добору освітніх електронних ресурсів стримує розвиток педагогічних систем вищої освіти та перешкоджає подальшому поліпшенню їх якості. Одночасно розвиток науково-методичної бази реалізації принципів відкритої освіти в Україні на сучасному етапі

забезпечується проведенням експериментальної роботи в різних галузях навчання і досліджень [4].

Невідповідність будови і функцій освітньо-наукового середовища вимогам і потребам щодо побудови педагогічних систем вищої освіти є одним із сучасних викликів розвитку цієї сфери.

Теоретичні результати та практична спрямованість досліджень, проведених в Інституті інформаційних технологій і засобів навчання (ІІТЗН) НАПН України, в основному підпорядковані визначеній освітній парадигмі, яка спрямована на розвиток науково-методичної бази реалізації принципів відкритої освіти і науки.

Важливо підкреслити, що проаналізовані сценарії розвитку освіти дорослих в країнах ЄС не є взаємовиключними. Навпаки, вони висвітлюють різні версії відкритості, які повинні співіснувати, дозволяючи дорослим учням робити вибір і плавно рухатися між сценаріями відповідно до своїх потреб, здібностей та соціально-економічних вимог. Для цього усі дорослі учні мають отримати так звані «компетентності відкритої освіти», які б охоплювали навички самостійного навчання, цифрові компетентності та здатність робити вибір і підтримувати мотивацію щодо отримання користі від відкритої освіти.

Література

1. OECD Back to the Future of Education : Four OECD Scenarios for Schooling, *Educational Research and Innovation*. Paris, 2020. Sept. DOI : <https://doi.org/10.1787/178ef527-en>.
2. OECD Four Future Scenarios for Higher Education. 2007. URL : <http://www.foresightfordevelopment.org/sobipro/55/294-four-future-scenarios-for-higher-education> (дата звернення : 16.09.2022).
3. Muñoz J., Redecker C., Vuorikari R., Punie Y. Open Education 2030: planning the future of adult learning in Europe. *Open Learning: The Journal of Open, Distance and e-Learning*. 2013. Vol. 28. Issue 3. P. 171–186. DOI : <https://doi.org/10.1080/02680513.2013.871199>.
4. Биков В. Ю., Вернигора С. М., Гуржій А. М., Новохатько Л. М. Проектування

і використання відкритого хмаро орієнтованого освітньо-наукового середовища закладу вищої освіти. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2019. № 74 (6). С. 1–19.

5. Пуховська Л. П. Європейські стратегії, підходи і моделі розвитку освіти. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. 2021. Вип. 2 (20). С. 51–62.

УДК 159.96

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СТРЕСОСТІЙКОСТІ ПЕДАГОГІВ

Рідкоус О. В.,

старший викладач кафедри

педагогіки й менеджменту освіти

КВНЗ «Херсонська академія

неперервної освіти»

Анотація. У статті розкрито питання особливостей формування стресостійкості у педагогічних працівників під час відкритого військового конфлікту. Подано класифікації стресу та визначено соматичні й психофізіологічні наслідки стресу. Розкрито етапи адаптивної саморегуляції.

Ключові слова: стресостійкість, стрес, саморегуляція, педагогічні працівники, військовий конфлікт.

Сучасні умови життя і діяльності висувають підвищені вимоги до адаптивних механізмів людини, до подолання стресів, формування стресостійкості. Наша країна опинилася в зоні відкритого військового конфлікту, що обумовлює різні види інтенсивного стресового впливу, які викликають різні форми дезадаптації, нервово-психічні і психосоматичні порушення, посттравматичні стресові розлади. Інтенсивний стрес-вплив на людину може бути настільки сильним, що особистісні властивості вже не відіграють вирішальної ролі в розвитку посттравматичного стресового розладу, який може розвинутися практично в кожній здоровій і емоційно стійкої людини. Тому обрану тему можна вважати актуальною.

Над цією проблемою працювало чимало вітчизняних та зарубіжних науковців і практиків. Зокрема, П. Анохін, Ф. Березін, К. Бернар, Ц. Короленко, А. Маслоу, В. Медведєв, Ф. Перлз, К. Роджерс, В. Розов,